

Nye tider og nye mål

– et essay om Dansk Idrætshistorisk Forening og Idrætshistorisk Årbog – dengang og i fremtiden

Af Bo Vestergård Madsen

Denne årbog er – som alle udgivelser – et historisk dokument og vidnesbyrd. Bogen er dog alligevel noget særligt, idet den markerer afslutningen på en epoke og starten på en ny. Dansk Idrætshistorisk Forening – Krop og kultur blev stiftet i 1984, og den første udgave af Idrætshistorisk Årbog så dagens lys i 1985. I 2007 – 23 år senere – tog foreningen navneforandring til Forum for Idræt, Historie og Samfund, og denne udgivelse bliver sidste udgave af Idrætshistorisk Årbog, der fremover udkommer som tidsskrift i et nyt format og med et nyt navn. Der er ikke blot tale om en *makeover* eller en ny *branding*, som det hedder på nudansk. Navneændringerne markerer, at den humanistiske og samfundsvidenskabelige idrætsforskning – og formidlingen af den – simpelthen befinder sig et andet sted end i midt-firserne.

Opstarten

Da foreningen og årbogen kom til verden, så idrætslandskabet anderledes ud, og udforskningen af det var i den grad i sin vorden. Den allerførste artikel i Idrætshistorisk Årbog bar meget sigende titlen »Den glemte historie«. Det var simpelthen et jomfrueligt område, der blev betrådt. Eller rettere: der var efterhånden flere spillere på banen, men de var spredt, havde ikke kendskab til hinanden, og der var endnu ikke defineret og

etableret et forsknings- og formidlings- og undervisningsfelt. Idrætshistorikeren Else Trangbæk – en af initiativtagerne til foreningen – fik i 1983 støtte af det daværende Idrættens Forskningsråd til et seminar, der netop skulle sætte fokus på dette uberørte forskningsområde. I en 10-års jubilæumsartikel fra Idrætshistorisk Årbog 1994 beretter Trangbæk, at en af oplægsholderne fra konferencen i 1983, historikeren Claus Bjørn, kunne konstatere, at forskningen vedr. idrætshistorie lignede den for skolehistorien i slutningen af 1960'erne: beskeden og utilstrækkelig. På positivsiden blev det noteret, at de, der havde gjort en indsats, heldigvis var til stede ved seminaret. Det blev samtidig startskuddet til en diskussion om nødvendigheden af et forum, hvor den faglige og fagkritiske debat kunne finde sted. Seminaret i 1983 endte med, at der blev nedsat en arbejdsgruppe, som skulle komme med forslag til vedtægter og navn til ny en forening. Her skulle man – ud fra »en bred historieopfattelse« – varetage den humanistiske idrætsforskning. Mens vedtægterne blev ordnet i en håndevending, blev navnet på god, dansk maner genstand for heftige diskussioner. Selskab eller forening? Skulle det især afspejle det historiske perspektiv eller også andre fagområder som sociologi og psykologi? Resultatet blev – naturligvis i en dansk foreningssammenhæng – et kompromis: Dansk Idrætshisto-

risk Forening – Krop og kultur. Måske ikke særlig mundret, men et navn, der viste, at nyere tendenser indenfor kultur- og kropsteori og -analyser skulle indarbejdes, hvilket siden hen netop har kendetegnet den danske forskningsindsats på området.

Historie eller?

Trods den indholdsmæssige åbenhed overfor det sociologiske og kulturanalytiske perspektiv, som også klart afspejler sig i de mange forskelligartede artikler gennem tiderne, har navnet – jo ikke mindst på årbogen – signaleret et dominerende historisk perspektiv. Har det været et problem? Både ja og nej. For at tage det sidste først: For at etablere et humanistisk og samfundsvidenskabeligt forsknings- og undervisningsfelt indenfor idrætten var det vigtigt at analysere og konstruere en disciplin, dvs. en idrætsvidenskab, der både rakte tilbage mod de traditionelle fagligheder og mod en nyere, tværfaglig projektforskning. At se idrætten som en selvstændig, men integreret del af menneskelivets historie har været en kamp for accept indenfor forskningsverdenen. Indadtil har der været kæmpet om og for særlige historieopfattelser. Er der indenfor idræthistorien tale om kontinuitet, eller er der snarere tale om, at ændringer og nye former for bevægelser, aktiviteter og organiseringsformer kommer i stand gennem brud, gennem spring? At vi ikke kan tale om idræthistorien i bestemt form? Er den moderne sport, som vi kender den, en videreudvikling af – eller tværtimod noget radikalt anderledes end de adelige eksercitsler, landsbylege og gymnastik?

Idrætten i historien har simpelthen været et kampfelt, som i vid udstrækning har samlet folk. Og kan man tale om idræthistorie, kan man også sige idrætssociologi, idræts-

psykologi etc. Med andre ord: I starten har kampen om historien stået stærkt, idræthistorie skulle have sin plads sammen med de andre bindestregs-historier i 1970'erne og 1980'erne. Der var altså ikke tale om historie som støv, men om historie som kamp.

Gennembruddet

Man kan næsten mærke den særlige energi og pionerånd svæve over artiklerne i de første numre af Idræthistorisk Årbog, og kraften var ikke blot rettet mod og i en dansk sammenhæng. Foreningen kom bl.a. i stand gennem inspiration fra broderlandet Sverige, der med idræthistorikeren Jan Lindroth som foregangsmand havde stiftet Svenska Idrottshistoriska Föreningen allerede i 1976. Fra dansk side påtog man sig til gengæld at arrangere det første nordiske idræthistoriske seminar, som blev afholdt i Oslo 1989. Her var temaet »Den engelske sports gennembrud i Norden«, som blev beskrevet som »et delvis uopdyrket forskningsområde« i nordisk sammenhæng. Året efter kom en publikation, der samlede bidragene til konferencen. Dansk Idræthistorisk Forening var udgiver – den første og eneste gang foreningen har stået for en publikation udenfor årbogsrækken. Når denne antologi alligevel skal trækkes frem, er det for at anskueliggøre den generelle interesse i Norden for det idræthistoriske område. Der blev her sat gang i det, man på nudansk kalder netværksdannelse. Indholdsmæssigt står »Den engelske sports gennembrud i Norden« som en milepæl i historien om forskningen i idræthistorien. Her tog man fat på grundlæggende diskussioner om videnskabssyn og metode samt distinktionen mellem sport og idræt, uden at det af den grund endte i abstraktioner. Der var empirisk grund under fødderne. To andre forhold

slår en ved genlæsningen: forskellene mellem de nordiske lande og ikke mindst, at mange af de aktører, der skulle komme til at præge feltet fremover – »pionergenerationen« – var repræsenteret. En af de fraværende var Ove Korsgaard, der til gengæld havde sat skub i sagen med udgivelse af det digre værk »Kampen om kroppen« med den uimponerede undertitel »Dansk idræts historie gennem 200 år« fra 1982.

Kulturanalytiske kredsgange

Det historiske udgangspunkt og selve navnet på årbogen har dog også haft sine ulemper, der for alvor har vist sig de sidste måske 10 år. Mens idrætshistorie kom på pensum op gennem 1980'erne og blev et reelt fag, kom der for alvor tryk på arbejdet med de mange uudforskede områder på universiteterne fra starten af 1990'erne. Fra 1990'erne var det ikke længere et særsyn, at der udkom humanistisk-samfundsvidenskabelig forskningslitteratur, og en del videnskabelige ansættelser på universiteterne fandt sted. Man konsoliderede sig. Allerede i 1980 var der desuden et andet tidsskrift *Centring*, der også satte et – meget tidligt – præg på det humanistiske og samfundsvidenskabelige felt. *Centring* udgik fra Idræts-Forsk-miljøet og sommerkurserne på Gerlev Idræthøjskole. Det var i starten nærmest et undergrundsmagasin med forskellige politiske »kampskrifter«, men også videnskabelige tekster, der – enestående i en nordisk sammenhæng – satte den humanistisk-samfundsvidenskabelige teoretisering af idrætten på programmet. *Centring* blev efterhånden – både indholds- og layoutmæssigt – et tidsskrift med en høj standard. Det betød omvendt, at redaktionsarbejdet blev omfattende og i længden for krævende for miljøet i Gerlev. I 1993 gik tidsskriftet

ind, og nr. 25 under titlen »Idrætsteori under forvandling« blev det sidste. Og der var virkelig sket forvandlinger. Det kulturanalytiske perspektiv satte sit umiskendelige præg på idrætsforskningen i 1990'erne. Idrætshistorisk Årbog 1990 havde titlen »Kropskultur og idræt« og 1992-udgaven hed »Livsrum, myter og praktikker« med undertitlen »Idrætshistorie, kulturanalyse og kulturteori«. Idrætshistorisk Årbog var eneherkende som dansk formidlingskanal for den humanistisk-samfundsvidenskabelige idrætsforskning, og dette forhold – kombineret med interessen for det kulturanalytiske perspektiv – gjorde, at 1990'erne blev et årbogsårti med tyngde, idet flere forskellige fagtraditioner samledes her – dog ikke psykologien, der fik sit eget tidsskrift, *Sport & Psyke*, fra 1992.

Nye kridtstreger

Fra starten af 2000 skete en række forskydninger, som endnu ikke kan beskrives og analyseres tilstrækkeligt. Alligevel skal et par forhold trækkes frem. Mens 1970'erne kan beskrives som pionerårtiet, 1980'erne som opstarts- og afklaringsårtiet og 1990'erne som konsolideringsårtiet, er et forsigtigt bud på 2000'erne uddifferentieringsårtiet. Både institutionelt og forskningspolitisk sker der en lang række ændringer, der med mere eller mindre vægt får betydning for forskningsfeltet, hvilket igen smitter af på Dansk Idrætshistorisk Forening og Idrætshistorisk Årbog. 2000'erne var årtiet, hvor der endelig kom endog flere professorater til området. Det kan ses som en forskningsmæssig og institutionel anerkendelse, der omsider brød igennem. Publikationerne rettede sig ikke længere overvejende mod miljøet selv, men også mod en bredere offentlighed. Det var selvsagt sær-

deles givtigt, men betød nok også, at noget af pionerånden og den energi, der havde præget området i starten, blev kanaliseret andre og nye steder hen. Det individuelle meriteringsarbejde i form af publiceringer i de anerkendte og gerne internationale tidskrifter med en god *rating* får altafgørende betydning. Overordnet set sætter universitetsreformen i 2003 og hele den politiske tænkning forskningen i nye rammer. Udover at afskaffe demokratiet og indsætte professionelle bestyrelser får de politiske tiltag og værdiorienteringer betydning på en lang række områder. Forskningsmidlerne samles i højere grad i strategiske puljer, nye styringsformer fra det private indføres og skal leve side om side med en traditionel universitetskultur. Evaluerings- og bureaukratiseringsbølgen skyller over universitetet, som tilfældet er med andre uddannelsesinstitutioner.

Mange fra den yngre generation, der skulle overtage efter »pionergenerationen« finder andre udfordringer udenfor universitetet i en blanding af lyst og nød, mens professoraterne endelig begynder at indfinde sig. Pt. er der ikke en eneste fastansat forsker i Forum for Idræt, Historie og Samfunds bestyrelse og kun to med ansættelsesmæssig tilknytning til universitetet. Et andet forhold, der som nævnt skal fremdrages, er de konkrete institutionelle forandringer. Som et led i den daværende regerings ønske om at rydde op i puljer, nævn og råd, mistede IdrætsForsk, som i mellemtiden var blevet omdøbt til Institut for Forskning i Idræt og Folkelig Oplysning (IFO), sin årlige grundbevilling fra Kulturministeriet i 2003. Til gengæld blev Idrættens Analyseinstitut (Idan) oprettet med det formål, at »skabe overblik over aktuel, samfundsorienteret idrætsforskning«, »analysere perspektiver ved idrætspolitiske initiativer« og

»stimulere offentlig debat om centrale idrætspolitiske spørgsmål«. Danmarks Højskole for Legemsøvelser ved Københavns Universitet bliver omdannet til Institut for Idræt, Aarhus Universitet får en overbygningssuddannelse i idræt, og Syddansk Universitet i Odense optager resterne af IFO i Center for forskning i Idræt, Sundhed og Civilsamfund (CISC). Samtidig forekommer der en lang række person- og miljøskift, og ikke alle vælger at blive på idrætsinstitutionerne. Der kommer også flere publikationsmuligheder, først og fremmest det gode svenske initiativ, Idrætsforum.org, som er et forsøg på at skabe et virtuelt mødested for nordiske idrætsforskere med de fordele og ulemper denne netbaserede kommunikation har. Endvidere udgives Idrætsjuristen fra 2000 og Idrætspædagogisk Årbog fra 2002.

Revitaliseringen

Mange af disse ændringer – og flere til – får mere eller mindre betydning for foreningens arbejde og selve årbogen. Medlemstallet toppe i 90'erne og falder siden (men har nu stabiliseret sig), og der blev trukket store vekslers på bestyrelsen, som ikke længere tæller nogen fra den »gamle garde«. Det lykkes at producere en række årbøger, der holder standarden, men uddifferentieringen kan godt anes. Og de spørgsmål, der har fulgt Idræthistorisk Årbog gennem tiderne, men for alvor bliver aktualiseret i disse år, dukker op igen og igen: skal den være en mainstreamet, videnskabelig udgivelse på engelsk eller flere sprog med et professionaliseret reviewsystem? Skal den være et samlingssted for dansk forskning på dansk med et reviewsystem, der sikrer en god kvalitet, men også giver plads til yngre forskere eller studerende, så der kan foregå en vis talent-

pleje og sikres nye navne i forskningsmiljøerne? Skal årbogen mere rette sig mod dem, der lokalt – både professionelt såvel som på interessebasis – arbejder med det idrætshistoriske stof – museer, arkiver og lokalhistorikere? Eller skal årbogen mere vinkles i forhold til det idrætspolitiske landskab – såsom organisationerne, lederne og beslutningstagerne? Altså: hvem er målgrupperne, og hvordan sikres en bred opbakning? Eller skal den netop ikke være bred? Disse spørgsmål er blevet presserende, og svarene på dem bliver i den kommende tid afgørende for både Idrætshistorisk Årbog og Dansk Idrætshistorisk Forening – Krop og kultur, der allerede nu har taget navneforandring til Forum for Idræt, Historie og Samfund. Navneskiftet viser, at der er vilje til at signalere en indholdsmæssig bredde og til at invitere til samling og udveksling på ny. Og det er en naturlig følge af de nye tiltag, som allerede er gjort. Alle artiklerne fra Idrætshistorisk Årbog til og med 2005 kan nu downloades fra Idans hjemmeside, som henvender sig til et bredt publikum.

Afskeden

Foreningen blev altså 23 år. Den er ikke afgået ved døden, men søger at tilpasse sig de nye tider og udfordringer. Det synes at være det rette tidspunkt at revitalisere projektet, mens energien og opbakningen stadig er der, men det er nødvendigt, at flere fremover deltager aktivt og bidrager til sagen. Forenings- og redaktionsarbejdet er baseret på frivillighed, og årbogen udkommer ikke af sig selv. Udelukkende gennem mindre tilskud fra Kulturministeriets Udvalg for Idrætsforskning (KIF), beskedne kontingentbidrag fra medlemmerne og en stor, frivillig arbejdsindsats fra bestyrelse, redaktører og bidragsydere er det lykkedes at ud-

give en solid og samlende publikation hvert år siden 1985. Dette bidrag til forskningsformidlingen og idrætsdebatten er værd at hylde og støtte – også fremover.

En ny sag

Et nyt mål for foreningen vil i fremtiden – ud over at sætte en dagsorden med det nye tidsskrift – være at arbejde aktivt for et »Idrættens Historium« eller »Idrættens Videns- og Oplevelseshus«, hvor drømmen om et dansk idrætsmuseum, -arkiv og -eksperimentarium omsider kan få vinger. Konsulterer man den første årbog helt tilbage fra 1985 er der hele syv indlæg, der kredser om idrætsmuseer og -samlinger i forskellige udgaver. Siden da har der været mindst fem helhjertede forsøg på at virkeliggøre et dansk idrætsmuseum. Der har været en kolossal udvidelse af de elektroniske og virtuelle formidlings- og digitaliseringsmuligheder. Der har som aldrig før været fokus på kulturarven og dens betydning. Og hvad kom der så ud af bestræbelserne siden 1985 på museumsfronten? Man kan jo nøjes med tørt at konstatere, at vi skriver 2008, og at der endnu ikke er opført endelige planlagt et idrætsmuseum i Danmark. Eller polemisk fremføre, at vi så gerne vil være idrætsnation, være vært for et OL og i det hele taget tiltrække store internationale begivenheder, så man over for alverden kan gøre opmærksom på Danmarks eksistens og »danske kvaliteter«, som det hedder. Til gengæld kan vi ikke – i modsætning til vores europæiske naboer – finde ud af at skabe en samlet løsning i lille ForeningsDanmark. Sportsåret i 2009 kunne være en passende anledning til at præsentere et ambitiøst projekt, der opsamler og formidler den store viden og de mange vidnesbyrd om idrætten som en vigtig del af den danske kultur(ary).

Og som med respekt for den lokale og organisatoriske selvforvaltning inddrager resourceinstitutioner og ildsjæle, så projektet ikke bliver centralistisk, men involverende, engagerende og samlende – også indholdsmæssigt og fagligt. Idrætten skal ikke kun ses og formidles i et historisk lys, men også i et filosofisk, kulturelt og politisk.

Afsættet

I november 2007 blev der i et samarbejde mellem Institut for Litteratur, Kultur og Medier, Syddansk Universitet, Odense Kommune/Stadsarkivet og Dansk Idrætshistorisk Forening afholdt en konference i Historiens Hus under titlen »Idræt, kulturarv og digital formidling«. Her samledes en række interesserede deltagere og oplægholdere fra universitetet, museer, arkiver og virtuelle projekter. En af konklusionerne fra konferencen var, at der med de nye digitale formidlings- og registreringsmuligheder nu er en historisk mulighed for at skabe et levende sted, som i modsætning til døde samlinger, som man ser det i »Hall of Fame« og montremuseum-modellerne, inddrager alle sanser. Idrætten er en kropslig foretelse, og det skal afspejle sig i projektet. Kroppen skal simpelthen med. Det er som bekendt også her, hjernen sidder.

Svævefasen

Allerede nu er der gjort en række erfaringer med mindre udstillinger, projekter og seminarer, og Forum for Idræt, Historie og Samfund får i samarbejde med en række andre aktører en vigtig sag at arbejde for. Målet må være todelt: dels at få projektet på den politiske dagorden, og dels at sikre, at det bliver funderet i en faglighed, både hvad angår det indholdsmæssige, det formid-

lingsmæssige og den fysiske planlægning. Hvordan kan der skabes et sted, hvor de museale og de arkivmæssige dimensioner tænkes sammen med oplevelsen, det interaktive – og måske også mere konkret idrætsudfoldelse? Hvordan kan museet sammenlægges med eksperimentariet og videnscentret i forhold til den fysiske planlægning og arkitektoniske udformning?

Landingen

Der synes at være grund til forsigtig optimisme, både hvad angår et samarbejde mellem idrætsorganisationerne omkring fælles projekter og den almene erkendelse af idrætten som en del af den politiske virkelighed. Og endelig: skal man se positivt på det forhold, at der endnu ikke er etableret et »Idrættens Videns- og Oplevelseshus« – eller hvad det bliver til – så er det, at der ikke er noget ældre museum, der skal afvikles, med den modstand, det kunne skabe. Det er med andre ord muligt at starte på en frisk med inddragelse af den allernyeste viden og ikke mindst teknologi, der i de senere år har skabt så mange kreative alternativer og løsninger i formidlingen såvel som i bevarings- og dokumentationsarbejdet. At starte på en frisk betyder i denne sammenhæng ikke, at man skal starte fra nul, tværtimod. Der er mange erfaringer og ideer at hente i både de projektbeskrivelser og -tiltag, der tidligere har været foranstaltet i Danmark samt i de museer og oplevelsescentre, der er etableret i udlandet. Et forsigtigt håb er, at ligesom konferencen tilbage i 1983 gav rygstød til oprettelsen af Dansk Idrætshistorisk Forening og årbogen som platform for den humanistisk-samfundsvidenskabelige forskning og debat, får konferencen i 2007 sat skub i planerne for et videns- og oplevelseshus for idrætten i Danmark.